

ПОЛІТОЛОГІЯ

УДК 32(075.8):37

Тетяна Кадлубович
(Київ, Україна)ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КАРТИНИ ПОЛІТИЧНОГО СВІТУ
НА ЗАНЯТТЯХ З ПОЛІТОЛОГІЇ

У статті розглянуто проблеми формування картини політичного світу в умовах інформаційної цивілізації, розкривається поняття «політична картина світу», зазначаються її структура та особливості.

Ключові слова: картина світу, політична картина світу, політика, суб'єкт, освіта, формування.

The article deals with the problems of formation of the picture of the political world in the conditions of information civilization, the concept "political picture of the world" is revealed, its structure and features are indicated.

Keywords: picture of the world, political picture of the world, politics, subject, education, formation.

На сучасному етапі розвитку суспільства, коли соціальний світ існує у формі інформаційної цивілізації та має високі темпи змін, проблеми підвищення ефективності професійної підготовки кваліфікованих спеціалістів, які були б в змозі реформувати економіку країни, розробляти новітні технології, втілювати технічні новинки, та максимального використання з цієї метою можливостей всіх навчальних дисциплін набувають особливої актуальності. Разом з тим університети соціалізують, виховують, надають взірці поведінки, «створюють» зрілого громадянина, члена демократичного суспільства, що неможливо без формування політичної картини світу.

Поняття «картина світу» цікавить філософів, психологів, етнологів, лінгвістів приблизно з початку ХХ ст. Відомі мислителі (М. Вебер, Л. Вітгенштейн, Е. Гуссерль, Дж. Лакоф, О. Леонт'єв, М. Планк, Р. Редфільд, Е. Фромм, М. Хайдеггер, М. Шелер, О. Шпенглер, А. Шюц та багато інших) розробляли та висвітлювали проблеми цього складного феномену. Сучасні науковці намагаються вдосконалити та систематизувати погляди на «картину світу» (О. Дзьобань, М. Гінзбург, Т. Кумеда, М. Садикова, О. Рідінгер, С. Романюк та ін.), усвідомити та осмислити цей концепт в політичній науці (І. Самаркіна, В. Сморгунова, О. Щербінін, О. Шестопад та ін.). Разом з тим проблеми формування політичної картини світу потребують аналізу та вивчення.

Сучасні науковці визначили риси сучасного буття: світ стає фрагментарним, культура – мозаїчною, відбувається віртуалізація простору, втрачається логічна послідовність часу, зникає звична політика, яка медіатизується, театралізується, скандалізується, на перший план виходять

політичні іміджі та реклама, а «виборці схожі на покупців», оскільки живуть у суспільстві споживання [1, с. 138]. Все це ускладнює адекватне сприйняття людиною політичних процесів, а тому при формуванні політичної картини світу виникає низка проблем.

Міждисциплінарні дослідження феномену «картина світу» дозволяють визначити її як цілісну, осмислену, загальнозначащу знакову систему дійсності, вироблений культурою запас знань, сенсів, імен, знаків, цінностей, за допомогою яких можна будувати моделі реального та ідеального світів, стратегії поведінки, плани та сценарії розвитку. Вона обов'язково включає уявну модель світобудови і місце людини в ній, панівні цінності, орієнтації та пріоритети життєдіяльності людини певного часу, оскільки картина світу змінюється в ході історичного розвитку, на неї впливає сфера діяльності суб'єкта. «Це не просто зображення навколишнього, а деяка своєрідно та цілеспрямовано сконструйована система, ... «другий» світ, побудований людиною спеціально для себе та поставлений нею між собою та реальним світом» [8, с. 51], «спрощення, сурогат реальності» [8, с. 51].

Картина світу є результатом пізнання. Загальна наукова картина світу складається зі спеціальних або з «дисциплінарних онтологій», які надають уявлення про окремі науки дисципліни. Політична картина світу виступає однією з дисциплінарних онтологій, оскільки політичне є предметом вивчення політичної науки та одним із аспектів складного життєвого світу особистості.

Політична картина світу, як і всі спеціальні картини світу, стверджують науковці [3, с. 46], є системним знанням, яке має чіткі ідеали, онтологічні підстави, цінності. Так при формуванні політичної картини світу політична філософія закладає ціннісні змісти (сенси) та принципи, політична наука (політологія) надає суб'єкту систематизовані політичні знання про владу, політичну систему, її структуру, про політику, її механізми, конфігурацію, які відображають політичний світ, політична ідеологія задає вектор та сенс уявленням і образам політичної картини світу, зумовлює цілісність та системність цих уявлень [6]. Окрім того, політична картина неподільна з картиною світу соціального, тобто уявленнями про соціальну структуру суспільства, про те, як воно функціонує.

Суб'єктами або носіями політичної картини світу можна вважати кожную людину, оскільки політика, перед тим, як стати реальністю, не лише об'єктивується у певних явищах соціального життя, але й визріває в індивідуальній свідомості людей у вигляді образів політичного. Ці образи можуть відрізнятися, як стверджує І. Самаркіна [5], за різноманітними критеріями: масштабністю, чіткістю, ступенем емоційного забарвлення та абстрагування, тональністю, часовим вектором (картина минулого, сучасного, майбутнього), узгодженістю, символічністю або знаковістю, ступенем та характером відображення політичних комунікацій, ступенем адекватності політичному світові. Крім того, на індивідуальну політичну картину світу впливають глибина рефлексії, особливості репрезентативної системи носія та ступінь пластичності або жорсткості образів політичного світу. Обов'язковим компонентом політичної картини світу є місце «Я»-образу окремої людини в ній.

Структура політичної картини світу є багаторівневою системою, у якій І. Самаркіна [5] виокремлює онтологічний, базовий та інструментальний рівні. Ядром політичної картини світу є онтологічний рівень, який містить в собі символічні образи влади та держави, що впливають на формування національно-державної ідентичності. Образи елементів політичного світу та уявлення про способи комунікації між ними розташовані на базовому рівні. Інструментальний рівень містить уявлення про можливі для суб'єкту моделі політичної поведінки.

Якщо ж за основу взяти твердження, що політика як особлива сфера життєдіяльності людини може здійснюватися на декількох рівнях, то можна припустити, що образи політичної картини світу будуть відображати мега-, макро-, мезо- та макрорівні політики. Мегарівень політичної картини світу буде містити образи глобальних світових перетворень, світової політики, уявлення про політичну карту світу та про себе як частину цього світу. Макрорівень політичної картини світу буде належати образам держави та влади в ній. На мезорівні розташовані образи місцевої влади, політики певного регіону, іміджеві характеристики політичних акторів цього рівня тощо. Мікрорівень політичної картини світу відповідає за самовизначення в політиці, рефлексію, комунікацію та ідентифікацію особистості як політичного актора.

Сучасні дослідження політичної картини світу [2; 5; 6] дозволяють виокремити її особливості. Політична картина світу є відкритою рухливою динамічною системою образів та уявлень, які відображають політичну реальність, що весь час змінюється, поповнюється новими «сюжетами». Особливістю політичної картини світу є неглобальність та гетерогенність, адже світ політичного – лише частина глобального світу, він різноманітний та неоднорідний. В той же час, політична картина світу цілісна, оскільки має певну структуру, образи якої розташовуються ієрархічно. Політична картина світу комунікативна, оскільки є результатом взаємодії суб'єкта пізнання з політичною реальністю. Вона репрезентована у свідомості кожного окремого індивіда, але, поряд з тим, існують єдині для всіх типові поняття, завдяки яким люди розуміють одне одного. Тому науковці відмічають єдність об'єктивного та суб'єктивного у картині світу. Політична картина світу будується розумом людини, яка концептуалізує політичні реалії, спираючись на власні уявлення про світ та своє місце в ньому. Отже, особливостями політичної картини світу є її антропоцентричність, імпліцитність та неадекватність реальності, оскільки політичну картину світу називають «псевдомоделлю політичної дійсності» [2].

Дослідники [2; 5; 6] відмічають також поліфункціональність політичної картини світу. Серед функцій, які вона виконує, зазначаються гносеологічна, ідеологічна, організаційна, прогностична, інтерпретативна, регулятивна.

Кожна дисципліна, яка пропонується вищими навчальними закладами, робить свій вклад у формування наукової картини світу студента. Зокрема, на заняттях з політології відбувається формування політичної картини світу. Звичайно, цей процес стикається з низкою проблем, які необхідно вирішувати.

Однією з проблем конструювання політичної картини світу стає позиція самої людини, яка прагне «дистанціюватися» від політики, а тому демонструє пасивно-негативне ставлення до політичної освіти. Докладно ця

проблема аналізується А. Стрізоє [7, с. 148-209]. В результаті дослідник робить висновок про те, що сучасна людина має власну життєву стратегію, за якої не живе у власному соціальному оточенні, а горизонтально і вертикально переміщується у просторі соціуму, змінюючи соціальні ролі, використовуючи мову культури, власний інтелектуальний та духовний потенціал, вирішує найрізноманітніші завдання.

Тому на заняттях з політології необхідно не лише надавати знання про світ політичного, але й вчити ними користуватися. Цьому сприятимуть такі умови та атмосфера, коли студент має можливість створювати активну взаємодію своїх попередніх знань та вмінь з новою інформацією та реструктурувати власні знання: змінювати їх, розширювати, доповнювати. Формування картини світу відбувається поетапно [3; 4; 6]: виявлення ядра головних понять, аналіз їх основних властивостей; формулювання вихідних постулатів; знайомство з фундаментальними концепціями та теоретичними моделями; знаходження практичних додатків до цих моделей. Політична освіта будується за аналогією: від знайомства з персоналізованими владними фігурами, державними символами, загально визнаними нормами поведінки до ретельного вивчення політичних інститутів, їх функцій, вироблення ставлення до політичних цінностей, вміння раціонально мислити та діяти в сфері політики [4]. Формування політичної картини світу починається зі створення понятійного апарату, еволюціонує від фрагментарних образів, створених буденним знанням, до цілісної картини політичного світу, коли він сприймається як ціле у єдності його функціональних взаємозв'язків. Основними аспектами політичної освіти у сучасному суспільстві стає формування знань про права та обов'язки людини та громадянина, конституційно-правові засоби прямої (збори, референдуми, вибори, мітинги, демонстрації тощо) і представницької демократії (засади виборчого права, принципи діяльності представницьких органів влади). Головною метою при розв'язанні даної проблеми стає «формування певної здатності громадян до критичного політичного мислення, реалістичної оцінки політичних подій, раціонального вибору політичних позицій та поглядів» [4]. Тобто основною лінією системи політичної освіти та виховання стає її узгодженість з політичними реаліями [4].

Тому нагальною проблемою формування політичної картини світу є створення навичок свідомого застосування певних аспектів політичної дидактики. Так дидактика партнерства передбачає генерування готовності студентів до самостійних суджень шляхом використання на заняттях з політології диспутів, дискусій, рольових ігр, вміння користуватися елементами контроверзного (контроверза – дискусійне питання, полеміка, дискусія) або діалектичного підходів до сприйняття політичної картини світу (орієнтація на проблемні теми, розгляд проблеми з різних точок зору, пошук альтернативних шляхів вирішення), вміння аналізувати політичні ситуації з позиції суспільних та індивідуальних (власних інтересів). Дидактика конфлікту базується на поглядах німецького науковця Германа Гізеке, який обґрунтував «конфлікт-орієнтований підхід» до освіти, при якому для підвищення активності студентів Г. Гізеке пропонує актуалізувати всі політичні знання в політичному

конфлікті, формат якого штучно створюється в аудиторії.

Серед проблем формування політичної картини світу можна також назвати урахування індивідуальних особливостей студента, його мотиваційної сфери. На формування політичної картини світу впливають також зміст навчання, методика викладання, інтерес, що спонукає вчитися, особистість викладача, обрана система контролю. Тому треба прагнути до того, щоб студент усвідомлював цінність предмету, який вивчає.

Формування політичної картини світу потребує використання таких методів та форм навчального процесу, які б виробляли у студентів низку вмінь та навичок: реферувати, виявляти та формулювати проблеми, порівнювати, верифікувати (доводити), проектувати вирішення проблем, корегувати власну позицію, застосовувати теорію до вирішення практичних завдань, порівнювати світогляди з власним, аналізувати та критикувати теоретичні погляди, концепції, явища та процеси, встановлювати зв'язки між явищами, вести діалог, систематизувати поняття, застосовувати ціннісні критерії, ідентифікувати явища, здійснювати вибір, інтерпретувати, створювати еталони, синтезувати судження, формулювати питання, оцінювати та рефлексувати, вміти знаходити помилки та брати участь в дискусіях.

Ще однією проблемою щодо формування політичної картини світу є балансування між популізмом та ідеалізмом в освіті [9]. Популізм передбачає «спрощення до одномірності», вузький підхід до викладення матеріалу, який відповідає індивідуальним вподобанням викладача або студента. Ідеалізм в освіті передбачає занадто широкий погляд на предмет, перевантаження його очікуваннями, переростає в утопічні мрії, які дистанціюються від повсякденної практики.

Проблемою є також і скорочення годин викладання політології у вищих навчальних закладах технічного спрямування. За обмежену кількість годин неможливо розкрити зміст основ політичної науки, створити стійкі образи політичних інститутів, акторів, процесів, сформувати навички політичної поведінки.

Безперечно, від інтелектуального рівня людини, від її знань та моральної позиції залежить соціальний прогрес. Тому головним завданням політичної освіти стає політична грамотність, адекватне сприйняття та розуміння картини політичного світу.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бауман З. *Текущая современность* [Текст] / Зигмунд Бауман / Пер. с англ. под ред. Ю.В. Асочакова. – СПб.: Питер, 2008. – 240 с.
2. Васильева М. *Политическая картина мира: к проблеме определения* Режим доступа: http://otherreferats.allbest.ru/political/00082421_0.html.
3. Данилова В.С., Платонова В.А. *Основные аспекты дисциплинарных онтологий* [Текст] / В.С. Данилова, В.А. Платонова // ВЕСТНИК СВФУ, 2013, том 10, №1. – 137 с., С.44 – 48.
4. Ісхакова Н.Г. *Завдання політичної освіти студентів у вищих навчальних закладах України* [Текст] / Н.Г. Ісхакова // Гілея: науковий вісник. – 2016. – Вип. 112. – С. 311 – 314.

-
5. Самаркина, И.В. Политическая картина мира: опыт и проблемы концептуализации [Текст] / И.В. Самаркина // Человек. Общество. Управление. – №1, 2012. – С. 49 – 59
  6. Сморгунова В.Ю. Феномен политического знания [Текст] / В.Ю. Сморгунова; Рос. гос. пед. ун-т им. А.И. Герцена. – СПб.: Образование, 1996. – 432 с.
  7. Стризое А.Л. Политика и общество: социально-философские аспекты взаимодействия [Текст] / А.Л. Стризое – Волгоград: Издательство Волгоградского государственного университета, 1999. – 340 с.
  8. Хайдеггер М. Время и бытие: статьи и выступления [Текст] / Мартин Хайдеггер / – М.: Республика, 1993. – 447 с.
  9. Biesta G. Time out: Can education do and be done without time? // T.Szkudlarek (Ed.), Education and the Political, 75–88. 2013 Sense Publishers and Mediterranean Journal of Educational Studies. https://www.researchgate.net/publication/258689184_Education_and_the_Political_New_Theoretical_Articulations.